

Vlasta Rostočilová

POBYT ELIŠKY KRÁSNOHORSKÉ V OPOČNĚ

V roce 1963 jsme se slzami v očích převáželi památky na spisovatelku a básnířku Elišku Krásnohorskou, uložené dosud v jejím muzeu v přízemí školní budovy v Praze v Resslerově ul. č. 5, a opatrované členkami Ženského výrobního spolku českého, do depozitáře v zámku v Opočně. Ony pražské dvě místnosti byly částí bytu této vzácné ženy, když řídila školy ŽVŠČ a byla redaktorkou Ženských Listů. Po německé okupaci, při darování budovy městu Praze, byly zajištěny pro její muzeum smlouvou podepsanou primátorem dr. Vackem. Škola však naléhavě požadovala vyklizení pro své potřeby a tak péči Památníku národního písemnictví byly nábytek, osobní věci i knihovna, čítající asi 4000 svazků, přemístěny do zámku v Opočně. Když jsem loni byla pověřena zbavit tyto památky tisících obalů, netušila jsem, že přijdu ve fondu archivu města Opočna na 29 dopisů El. Krásnohorské, psaných MUDr. Janu Dvořákovi a jeho paní.

MUDr. Jan Dvořák se narodil 13. 5. 1849 v Pohoří u Opočna a po promoci v Praze pracoval v Opočně jako lékař, starosta, poslanec a kulturní i hospodářský pracovník. R. 1903 přešel do Prahy ve funkci ředitele nalezince a porodnice a tam zemřel 13. 12. 1916.

El. Krásnohorskou přišel přivítat hned druhý den, kdy přijela se svou přítelkyní El. Lauermannovou do Opočna v r. 1890. Vzpomínala na něho po jeho smrti v Národní politice 3. února 1917:

„Sotva jsme se v čistém hostinci naproti klášteru Františkánů poprvé vyspaly a uchystaly k vycházce, zaklepáno bylo na dveře a ohlášena nám návštěva pana MUDra Jana Dvořáka, okres. tamnějšího lékaře, poslance zemského. Vešel a představil se tak srdečně, že ani na okamžik nepřekážel sebe menší pocit cizoty našemu sblížení. Nabídl se nám za průvodce po okolí jež dopodrobna znal. — Ačkoliv jeho praxe byla nadmíru rozsáhlá, nalezl si nejednu volnou hodinu pro nás a zvláště pro mne. Nezapomenu s jakou upřímností vyhledával vše, co by mi mohlo být národopisně a lokálně zajímavého, když Opočnu vzešel slavný den Porcinkulí a s ním nejčilejší rozruch malého městečka, po celý ostatní rok jednoduše klidného.

Nebylo jediné jarmareční boudy po náměstí, v níž by nebyl pátral, kryje-li se v ní snad nějaká zvláštnost; nebylo jediné písničky, již by nebyl koupil a přečetl, stála-li by za to, aby mě na ni upozornil, nebylo jediného shluku venkovanů, do něhož by mě nebyl jako věrný strážce zavedl, abych mohla vyslechnout, oč a jak se ti lidé mezi sebou hádají či smlouvají a radí. Ani den nestačil jeho horlivosti; přišel pro mne i pozdě večer, abych se šla podívat, jak přespolní poutníci noclehují ve Františkánském chrámě a jaké tam konají zajímavé večerní pobožnosti. Viděla a cítila jsem, jak šlechetný člověk studuje a miluje ten svůj lid.“

V době, kdy El. Krásnohorská do Opočna přijela, bylo jí 42 let a měla za sebou přebohaté pracovní výsledky na kulturním poli českého národa. Po otci, který byl z malého mlýna u Jablonce nad Jizerou a v deseti letech již odešel do Prahy, aby se vyučil lakýrníkem, zdědila výtvarné nadání, po matce, z kovářské rodiny v Blatné, hudební a jazykové. Sama se narodila v Praze 18. listopadu 1847 a líčí své dětské vzpomínky v líbezné stati „Memoiry nemluvněte“. Třiletá ztratila otce, který zemřel na cholera, a mamince zůstala starost o výchovu osmi dětí. A starala se opravdu pečlivě a úspěšně, jak všichni vděčně dosvědčovali.

Patnáctiletá Eliška onemocněla kloubovým reumatismem, který ji ke stáří ochromil tak, že někdy ani násadku neudržela a musela si ji k ruce přiva-zovat. Nemohla se tedy stát učitelkou hry na klavír, jak si přála, ale zůsta-la ve sféře literatury, vydávajíc sbírky básní, písic kritiky a povídky, libreta pro Hynka Pallu, Karla Bendla (4), Zdenka Fibicha — a nejmúspěš-něji pro Bedřicha Smetanu, když nemocný svou hluchotou potřeboval jejího obětavého přátelství. Soukromou píli se naučila německy, polsky a anglicky tak, že přeložila podivuhodně výstižně z Mickiewicze Pana Tadeáše, z Puškina Výbor menších básní, z Byrona Childe-Haroldovu pouť a z Hamerlinga Krále Sionského.

Právě před sto léty se léčila v Sedmihorkách, prvních vodoléčebných lázních v Čechách, kde jí starý doktor Švehla řekl, že její nemoc je ne-vyléčitelná a dědičná, aby mu slíbila, že se neprovdá. Toto rozhodnutí jí vedlo k tomu, že r. 1874 se vrátila, pobízena k tomu spisovatelkou Karo-linou Světlou, do Prahy z Plzně, kde žila několik let s maminkou a nej-mladší Bohdankou u sestry Julinky, provdané tam za výborného muzikanta a Sokola prof. Hynka Pallu.

V Praze se ujala vedení obchodních a průmyslových škol Ženského výrobního spolku českého, založených K. Světlou r. 1871, a také redakce Ženských Listů, jež obojí přivedla k velkému rozkvětu. Při tom nezapomínala na své toužebné přání: vydobýt dívkám přístup ku vzdělání na školách středních a vysokých.

V létě r. 1890, kdy se přijela zotavit do Opočna, stála na prahu usku-tečnění prvního dívčího gymnasia ve střední Evropě, jež neslo jméno „Minerva“. (K počtě zakladatelky bylo pak přejmenováno při jejich

70tých narozeninách na „Krásnohorská“). V září začalo vyučování v tzv. přípravce — Vojta Náprstek prý nadšeně přinesl básniřce kytici 51 růží podle počtu zapsaných žákyň. Ještě žije v Praze svěží 95letá lékařka MUDr. Eliška Vozábová z prvních maturantek Minervy. Krásnohorská pokračovala ve svém úsilí a docílila, že v r. 1897 mohly začít studovat dívky na filosofické fakultě Karlovy university v Praze, od r. 1900 pak na lékařské fakultě. Ostatní fakulty university a techniky přijaly ženy do svých poslucháren až při vzniku Českosloveského státu r. 1918.

Dopisy uchované v Opočně jsou zajímavým dokladem životního běhu událostí.

První list je psán 9. 8. 1890 v Opočně a pisatelka se omlouvá, že pro churavost se nemůže zúčastnit na odpoledne nabízené vyjížďky.

V druhém 17. 8. 1890 vzpomíná na krásné dni a stýská: „Zapřažena v práci mám nyní na svých bedrách nemalý a nesnadný úkol vymoci na městské radě, aby k zařízení nové školy (Minervy) propůjčila místnost. Měst. rada se zatím rozmyslila nepříznivě — vím čím to vliv — a nastává mi práce tuhá, obávám se, že i nevděčná!“ Choti dra Dvořáka posílá Ženského Listy a překlad Byrona pro upomínku.

Ve třetím 27. 1. 1891 píše: „Přechválila jsem si ondy zdraví: hned na to chytil mne v pravé ruce tak silný reumatismus, že do dneška jen bídně perem vládnou a nemohu si na tom smutném papírku s Vámi pohovořit, jak bych ráda! Musím se obmezit na svou pouhou prosbu: pořádám statistiku ženských spolků českých pro jubil. výstavu; budou tam i spolky zaniklé; vím, že v Opočně byl dámský spolek („Mlada“ zdá se mi) a prosím Vás co nejsnažněji, abyste mi laskavě ráčila opatření vyplnění přiložené tabelky daty o něm... Jen ať se dámy neostýchají, byl-li spolek jen skromný; budou tam ještě skromnější — asi půl druhého sta spolků. Statistika nemá ceny, není-li úplná.“¹⁾

25. února 1891 děkuje El. Krásnohorská za statistiku spolku „Mlada“ a gratuluje k obnovené činnosti. Blahopřeje dru J. Dvořákovi ke zvolení poslancem na říšskou radu. „Klub v Praze koná jen svou svatou povinnost, když hledí přikovati k břemenu poslanectví ve Vídni lidi nejlepší, nejosvědčenější a nejspolehlivější. Doba je pro národ tak vážná, rozhodne na dlouhé časy nad jeho osudem a kdo ví, ne-li na vždy. Cítíme všichni: buďte teď — a nebo snad již nikdy — jest pozdě, velice pozdě a strašně na kvap, má-li se ještě něco skvostného zachránit!“ Povzbuzuje ženu dra Dvořáka, aby mu byla pomocnicí: „Poznáte teprv, seč sama jste; jen se tak nepodceňujte a nemyslete, že nedovedete být ničím jiným, než výtečnou hospodyňkou. Vám nebude činnost vzata, ale dána; půjdete také do boje, do politického, vlasteneckého zápasu. Zcela jinak se to pracuje muži podporovanému takovou přirozeně důmyslnou, pro snahy jeho zanicenou, duševně schopnou ženuškou, než jinému, který má ženu opačných vlastností. A že jsem se ve Vás nezklamala, tím jsem si jista; ale Vy se

Акад. соцаѣ V. A. Кованич, Памятні медали Еліšky Красногорскѣ. — Фото Ст. Маршал.

sama ještě neznáte a neuznáváte... Psala bych Vám také o svých domácích poměrech a o svém živobyті, ale věřte, že mě to odpuzuje psátí o takových malichernostech. Nejsou hezké. Jsem jako divoký pták v kleci. Až ústně o mně!"

24. 7. 1891 — El. Krásnohorskou těší úspěch dr. Dvořáka na říšské radě: „Získal si, jak sama víte, úcty i u nepřátel." Sama je zavalena prací, že nebude moci o prázdninách vyjet ven, vždyť na výstavu do Stromovky mohla vyjít teprve jednou. Těší se, že pí Dvořáková také přijede do Prahy na výstavu.

24. 4. 1892 píše El. Krásnohorská, že 3. dubna zemřela maminka, pak že stonala Bohdanka i sama Eliška: „Nyní je nám lépe, jen má pravá ruka strašně bolí a hrozí zchromnutím. Můj bratr doktor, i náš domácí lékař p. dr. Salmon, oba mě opouštějí, krčí rameny, neradí docela nic — že prý musím ze zkušenosti sama nejlépe vědět, co mi dělá dobře. Ale všechno, co mi jindy dělávalo dobře, letos selhává úplně. Co budu činit, nevím! Nevím si rady." Ptá se, mohla-li by se opovážit přijít se svým nářkem za drem Dvořákem?

K poradě nejspíš nedošlo, protože poslanci v té době odjeli do Vídně. Při všem zoufalství tělesného utrpení El. Krásnohorská neochabuje ve spolkové práci ve prospěch dívčích škol a sleduje kulturní i politické dění.

V dopise z 9. 4. 1897 vzpomíná, že pí Dvořákovou viděla naposled r. 1893 na Žofíně při bazaru ŽVŠČ. ²⁾ „Jak by mne těšilo, kdybyste při některém svém výletu do Prahy mě navštívila a dovolila, abych Vám ukázala budovu výrobního spolku, s takovým plahočením získanou a tolik starostí nám ukládající, ale krásnou a pro budoucnost neocenitelnou. ...Minerva dosud sídlí více v oblacích na Olympu než na zemi, nemá svého přístřeší, ale za to vyšší mocnosti jí přejí morálně a potěšily ji ministerským rozhodnutím o řádném studiu dívek. To je stálý kruh, ve kterém se mé žití pohybuje."

Dopis z 27. 11. 1897 obsahuje stručné poděkování za blahopřání k padesátým narozeninám.

Dne 28. října 1899 adresuje El. Krásnohorská dopis přímo dr. Dvořákovi s prosbou, aby svým vlivem přispěl v nejvyšší zdravotní radě ke kladnému vyřízení žádosti českých sedmi mediček o povolení skládati rigorosa. Zatím, studovaly lékařství jako hospitantky a protože jsou nemajetné, nemohou jít do Švýcar dostudovat při dvojnásobných taxách pro cizinky.

24. 12. 1899 El. Krásnohorská děkuje dr. Dvořákovi za intervenci a radu podle pokynu Jeho Exc. dra Rezka, aby každá hospitantka sama o sobě podala petici. Neslibuje si od toho mnoho. „Nejhorší při tom se mi zdá, že jsme v té věci my Češky stále osamělé. Někteří páni v ministestvech pak myslí bezmála, že tu jde o nějakou národní koncesi! Viděňky chovají se k nám od prvopočátku co nejfalešněji a nejnevěděčněji. Za to, že jsem jim k založení jejich dívčí gymnasiální školy ochotně pomohla, nyní po

MUDr. Jan Dvořák — repr. Jiří Šulc.

všechna léta, místo aby byly našimi spojenkyněmi, netají se ani svým šlechetným záměrem „es mögen nur die Čechinen mit dem Kopf an die Wand rennen, sie werden es schon durchsetzen“. — Polky zas, majíce ústavy podobné v Krakově i ve Lvově, táží se nás několikrát za rok, co by měly učiniti pro vydobytí university, ale zdá se mi, že to, co jim radíme, nikdy neprovedou, a tak se stává, že na př. dr. Klemann našim medicánkám, když tam byly loni u audience, přímo jízlivě vyčetl, že jsou Češky a že jde jen o Češky. Nicméně jsem přesvědčena, že to nedopadne u nás jinak než všude jinde ve světě, a zbrojím se svatou trpělivostí.“

A opravdu to dopadlo dobře. 1. 10. 1900 již děkuje El. Krásnohorská Dvořákoví za pomoc, protože „15. září 1900 bylo veřejně vydáno minister-
ské nařízení, týkající se ženského studia medicíny a farmacie a zaručující posluchačkám oborů těchto všechna práva akademická.“

5. 11. 1904 El. Krásnohorská blahopřeje k vyznamenání MUDr. Dvořáka ruským řádem sv. Stanislava.

22. 12. 1904 děkuje Krásnohorská za dopis dr. Dvořáka, přeje „utěšené vánoce a šťastný nový rok!“ Těžko píše pro šedý zákal levého oka, který ještě není zralý pro operaci. Provedl ji prof. dr. Deyl až 22. 5. 1907 a honorář 250 K věnoval na poklad Minervy.

2. 1. 1908 děkuje Krásnohorská za blahopřání k šedesátinám a zpoždění omlouvá oční operaci a churavostí.

Uběhlo deset let, zatím zemřel 13. 12. 1916 dr. Dvořák a korespondence s pí Dvořákovou z roku 1917 a 1918 obsahuje ještě 15 dopisů.

7. 3. 1917 se Krásnohorská těší na slíbenou návštěvu pí Dvořákové do-
poledne, odpoledne bývá „neviditelná, to jest: obalena v obkladech, ponořena v koupeli nebo sevřena v pažích masérky“... „Že tolik času vyžaduje obsluhování mé staré schránky tělesné, tomu se neračte diviti. Jsem velmi nemocna a sice již dlouho, mnoho let. Kloubový reumatismus mi ochromil nohy, k chorobě oční se přidružila choroba ušní, která velmi trapně účinkuje na nervy — a ještě to i ono, zkrátka: již po tři roky jsem domácím vězněm, velmi častým hostem na lůžku a zřídka trochu svěží k duševním zaměstnáním. Kdybych neměla tolik obsluhy a pečlivého ošetření, bylo by mi až běda zle na světě.“

Třebaže básnička již nemohla vycházet z bytu a tolik byla nemocna, vzrušována nadějí na politické osamostatnění českého národa napsala a uveřejnila řadu obsáhlých básní, které velmi oceňoval univ. prof. dr. Albert Pražák.

Horší to bylo se zásobováním kuchyně, takže Krásnohorská 30. 5. 1917 prosí o obstarání trochu másla nebo sádla: „Poplašila mě v dnešních novinách zpráva, že ode dne 5. června se všechno máslo v Čechách vyráběné bude muset odevzdávat úředním sběrnám!“

7. 10. 1917 znovu prosí a sice o zakoupení trochu mouky a posílá po sestře svou sbírku básní „Na živé struně“, s věnováním pí Dvořákové.

V dalších dopisech z r. 1917 (14., 20., 22. a 31. prosince) Krásnohorská vesměs děkuje za zásilky „knih“ a posílá 100,— K k úhradě účtu. Také v r. 1918 stýská Krásnohorská, že se jí ještě nepodařilo dokončit děkování za „jubilejní“ gratulace k 70. narozeninám. „Ach jak mi bude volno a sladko, až místo dopisů cizím lidem budu zas psát svou literární práci a upřímné dopisy přátelské!“ ... „Co mne skutečně nejvíce těšilo, to byly mnohostranné, veřejné i soukromé projevy znovu vzkříšeného vlastenectví, kterému předešla generace česká již svým okázalým kosmopolitismem odzváněla hranu a kopala hrob. To vzplanutí českého citu, s kterým se lidé ke mně důvěrně obraceli, jakoby se mi zpovídali, to mě musilo smířiti se vším ostatním.“

14. 2. 1918 omlouvá churavostí opožděné děkování, vrací opravenou bedničku ze zásilky a posílá konečně svázaného Mickiewczova „Pana Tadeáše“.

26. 3. 1918: Krásnohorská je vzrušena připravovaným jarním slavnostním divadelním ruchem. „Jak oči otevru, po ničem jiném se nepídím než po novinách a pro nic jiného nemám smyslu než pro věci politické a pro zprávy válečné. Není mi možno, abych na chvíli od toho upustila, ba kdybych věděla, že to má nejhorší zkáza, přece bych se nedovedla odvrátit od toho drásavého hloubání o veřejných poměrech, ani přestat se nad nimi trápit.“ ... „A jediná radost, po které toužím jest, abych se konečně dočetla v těch novinách jásavé zvěsti, že nám Čechům vchází ne naděje, ale jistota lepší doby a šťastného pro nás smíru!“

26. 7. 1918 Krásnohorská slibuje poslat kufřík k přepravě potravin. Od magistrátu právě dostala poukázku na uhlí a říká „Zaplať Pánbůh“.

11. 8. 1918 prosí, aby si pí Dvořáková nečinila tolik starostí s jejím zásobováním, snaží se najít i nové prameny. Bohdanka je nemocná.

26. 8. 1918 Krásnohorská znovu děkuje za došlé „knihy“. Bohdancem se přitížilo.

27. 9. 1918 opět děkuje za balíček. „I dež nebeský pánbiček, aby se nám ty hladové poměry zdály již jen jako sen, abychom mohly, zas jako jindy, u krupařů, kupců a řezníků zase si nakupovat, jako by nic, aby nebylo třeba s romantickým nebezpečím, jako v loupežnických románech, si dát posílat „knihy“ a ukládat je v nemožných místnostech! (kde jsme již i několik myšek chytily.)“

Poslední dochovaný dopis je z 21. ledna 1919, kdy Krásnohorská děkuje za soustrast projevenou při smrti Bohdanky.

V pozůstalosti Elišky Krásnohorské, uložené v archivu Památníku národního písemnictví na Strahově, nezůstaly žádné dopisy manželů Dvořákových. Ve svých stručných deníkových zápisech má poznámku 17. X. 1890 „Byla jsem v Minervě, přišel tam MUDr. Jan Dvořák“.

K dokončení životopisného náčrtku této skromné, všestranně nadané ženy, veliké duchovní šily a nejčistšího charakteru, o níž její součastník univ. prof. dr. Murko prohlásil, že kdyby byla dcerou jiného národa, jistě

by byla navržena na Nobelovu cenu, připomínám ještě, že při svých 75. narozeninách roku 1922 jako první žena byla jmenována členem Čs. akademie věd a umění a čestným doktorem Karlovy university. Zemřela 26. 11. 1926 a po pohřebních obřadech v Pantheonu Národního muzea byla uložena do rodinné hrobky na Olšanských hřbitovech.

V listopadu r. 1968 byla její busta, dílo ak. soch. K. Vobišové, umístěna v Pantheonu Národního muzea v Praze. V Kremnici byla ražena bronzová medaile její, vytvořená ak. soch. V. A. Kovaničem.

1. Ve statistickém přehledu je uvedeno: **Dívčí zpěvácký spolek „Mlada“** v Opočně zal. 1882, členové: dámy, příspěvek činný 20 kr. měs., přispívající 1 zl. ročně. Počet členů 1882—1891: 55—44; jmění 100zl. Účel: cvičení ve zpěvu, pěstování vzdělání. Spolek pořádá zábavy veřejné k dobročinným účelům. Ustanoveno, kdyby zanikl, aby jmění připadlo fondu ku zřízení opatrovny.
2. Dobročinnými bazáry získával spolek finanční pomoc pro udržování škol a výstavbu vlastní budovy r. 1896 v Resslerově ulici č. 5, která slouží stále v plném rozsahu obchodním školám. Nejmladší sestra El. Kr. Bohdanka Pechová byla učitelkou kreslení a malby na školách ŽVŠČ. Eliška Lauermannová byla účetní spolku. Řádné studium žen na filosofické fakultě Karlovy university bylo povoleno ministerským výnosem ze dne 23. března 1897.

Životopisné vzpomínky Elišky Pechové—Krásnohorské:

„Z mého mládí“, 1921, nakl. Vaněk a Votava, Smíchov

„Co přinesla léta“ 1923, tamtéž.

„Vzpomínky“ v úpravě prof. F. Strejčka, 1947, Jihočeské nakl. Bratři Římsové v Blatné, za spolupráce spolku Minerva.

Výbor vzpomínek El. Kr. uspořádal Karel Krejčí, 1950, ČSL spisovatel, Praha.

Čsl. studentky let 1890—1930, almanach 1930, ŽNR a Minerva.